

Bild- och formskapande i förskola och förskoleklass

– Pedagogernas syn på bild och form

Av: Aliya Abukar och Noora Alhaddad

Examinator: Meeri Hellsten

Abstract

Title: Children's images and shapes activities in preschool - Teachers' views on their role

Term: Spring 2015

The aim of our graduate work is to study the importance of image and shape's in children's development and learning and also the preschool teacher's views on image and shapes. Our research aims to explore the value of image and shapes creation and how it is expressed among children and in classroom activities. We are also interested in finding out how it differs from adults' views and what materials teachers use to promote the image and shapes creation in the curriculum. In our own experience, image and shapes activities are often structured differently in different curriculum activities. We therefore want to study how certain preschools work with image and form creation with children in preschool. We have performed the study through five qualitative interviews with preschool teachers and four observations on three different preschools in Stockholm.

The main theory of the extension of our work is about Vygotsky's sociocultural perspective. We will find out about how according to the sociocultural perspective children can develop learning. The conclusion we have reached is that the preschool teachers interviewed seem to agree greatly with each other about how image and shapes creation affects for children's development and learning. Although there were some minor differences, for example, if the children learned by imitating each other in creative work. But in this part it was just one preschool teacher who differed from the others' vague.

Keywords: Image and form creation, imitation, preschool teacher, preschool, development and learning.

Nyckelord: Bild- och formskapande, imitation, förskollärare, förskoleverksamhet, utveckling och lärande.

Innehåll

Abstract.....	2
1. Inledning/Bakgrund	6
1.1 Syfte.....	7
1.2 Frågeställningar.....	7
1.3 Centrala begrepp.....	7
2. Teorianknytning	8
2.1 Sociokulturella perspektiv	8
3. Tidigare forskning	9
3.1 Bild- och formskapande.....	9
3.2 Barns utveckling och lärande.....	9
3.2.1 Barns bilder	10
3.2.2 Känslominnet	11
3.2.3 Fantasi och kreativitet i barndomen	11
3.2.4 Färg frigör fantasi	12
3.2.5 Bild som språk	12
3.2.6 Att tolka barnbilder	13
3.3 Material och redskap.....	14
3.4 Miljön	14
3.5 Pedagogens roll.....	15
3.6 Dokumentation	16
4. Metod.....	18
4.1 Metodval.....	18
4.2 Urval	19
4.3 Etik.....	20

4.4 Författarnas samarbete	20
4.5 Genomförande	20
4.6 Ljudupptagning	22
4.7 Observationer	22
4.8 Bearbetning av insamlat material	22
4.9 Tillförlitlighet och giltighet.....	23
5. Resultat	24
5.1.1 Observation 1	24
5.1.2 Observation 2	25
5.1.3 Observation 3	25
5.1.4 Observation 4	26
5.2 Intervjuer	28
5.2.1 Pedagogernas syn på bild- och formskapande i verksamheten.....	28
5.2.2 Pedagogerna synliggör bild och form.....	28
5.2.3 Hur pedagogerna lyfter fram barns intresse och lärande för bild och form	29
5.2.4 Material för bild- och formskapande	30
5.2.5 Betydelsen av bild och form i verksamheten.....	30
5.2.6 Bild och forms betydelse i barns språkutveckling.....	31
5.2.7 Pedagogernas tolkning av barns bildskapande.....	32
5.2.8 Sociala samspel i bild- och formskapande	33
5.2.9 Miljön för bild- och formskapande.....	33
5.2.10 Dokumentation av bild- och formskapande	34
6. Analys.....	36
6.1 Analys av observation.....	36
6.2 Analys av intervju	37

7. Egna reflektioner.....	44
8 . Vidareforskning.....	44
9. Slutdiskussion	44
10. Käll- och litteraturlförteckning	45
Bilaga 1	47
Intervjufrågor.....	47

1. Inledning/Bakgrund

I och med att vi lever i ett samhälle där vi ständigt möter olika sorters bild och form anser vi att det är viktigt att barn redan i förskolan får förståelse för vad bild- och formskapande är.

Förskolans läroplan 98, reviderad 2010, understryker att förskolläraren ska ha kunskap i ämnet bild och form, samt hur hen kan främja det för att det ska ske en utveckling hos barnen. Det är viktigt att pedagogen ger barnen möjligheter att skapa bild och form både på egen hand och med hjälp av andra. Pedagogen ska introducera olika aktiviteter inom bild- och formskapande och mycket annat genom lek. Förskolan ska sträva efter att varje barn:

- utvecklar sin skapandeförmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama,
- utvecklar sin förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika material och teknik (Läroplan för förskolan, Lpfö98, reviderad 2010:10).

Vi anser att det är viktigt att pedagogen har kompetens inom ämnet bild- och formskapande för att kunna bidra till barnens lärande och utveckling. Det vill säga att de stimulerar barns kreativitet, fantasi och språkutveckling genom skapande aktiviteter inom bild- och formskapande. Granberg (2001) bestyrker detta att pedagogers roll är viktig när man arbetar med bild- och formskapande för att de kan mer om ämnet än barnen. De ska även inspirera barnen och finnas där som stöd i deras utveckling (Granberg, 2001:31–32). Under vår verksamhetsförlagda utbildning har vi upptäckt hur viktigt det är med bild- och formskapande i barns språkutveckling. Vi märkte att barnen oftast var insatta i att forma och skapa samt att de uttryckte sig på olika sätt genom ämnet bild och form. Detta gjorde att våra tankar väcktes och att vi fann det intressant att fördjupa oss i barnens utveckling och lärande inom bild- och formskapande i förskolan. Granberg (2011) anser att bild och form har en stor betydelse för barn. Det innebär att bild- och formskapande ger barn förståelse, delaktigheter och stärker barnens självkänsla. Att skapa bild är ett sätt att förstå, organisera och kommunicera med sin omvärld (Granberg, 2001:24–25). Vår undersökning belyser hur viktigt det är med ämnet bild- och formskapande i barns utveckling. Fokus ligger på förskollärarens arbetssätt och vad som utspelar sig vid bild- och formskapande.

Vår studie kan relateras till det forskningsfält som intresserar sig för förskoledidaktiska frågor och problem.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka betydelsen av bild och form i barns lärande. Vi vill studera hur pedagogerna arbetar med bild- och formskapande och hur de ser på begreppet bild och form inom förskola och förskoleklass.

1.2 Frågeställningar

- Vad är bild- och formskapande enligt pedagogerna?
- Vilken betydelse har miljön för barns bild- och formskapande?
- Hur tolkar pedagogerna barns bild- och formskapande?
- Vilka material använder pedagogerna för att främja barns bild- och formskapande?

1.3 Centrala begrepp

Pedagog: förskollärare

Verksamhet: förskola/förskoleklass

Fria aktiviteter: fria aktiviteter är det barnen väljer själva att göra och inte vad pedagoger styr

Styrda aktiviteter: Planerade aktiviteter som pedagoger styr som en samling.

2. Teorianknytning

I följande avsnitt kommer vi att redogöra för Vygotskijs teori om det sociokulturella perspektivet och hur viktigt det är för barns utveckling och lärande. Den sociokulturella teorin ligger till grunden för en stor del av samtida forskning på barns lärande, och därför anser vi att den har relevans för vårt arbete.

2.1 Sociokulturella perspektiv

Wertsch enligt Evenshaug och Hallen (2001) skriver att idag vet vi att barnen utvecklar sina väsentliga kognitiva färdigheter i ett samarbete och samspel med andra. Dessutom vet vi att det sociokulturella sambandet är av stor betydelse för barns utveckling. Detta är utgångsläget för Vygotskijs sociokulturella teori om den kognitiva utvecklingen (Wertsch 1985 i Evenshaug & Hallen 2001:135). Vygotskij (enligt Evenshaug & Hallen 2001) såg att barn är aktiva och nyfikna utforskare som är inriktade på att upptäcka nya principer och lära sig. Han beskrev emellertid inte denna aktivitet i första hand som något som barnen på egen hand iscensätter. Vygotskij hade istället inriktat sig på att flera av de betydelsefulla upptäckter som barn gör sker innanför ramen för en dialogisk samverkan mellan barnen samt en annan individ. Det sker genom en kunnig vägledare exempelvis av ett annat barn eller en vuxen som både via verbala instruktioner och som modell visar barnen hur de ska genomföra en särskild handling. I denna samverkan försöker barnen först begripa den vuxnes vägledning. Detta gör de för att internalisera informationen och därefter bruka den för att kontrollera sin egen aktivitet. Barnens utveckling går från det sociala och sedan till det individuella. Barnen kan självständigt genomföra en handling bara om den först sker i samverkan med andra. Denna dialogiska samverkan inträffar inom ramen för det som Vygotskij benämner som den proximala utvecklingszonen som står för den uppgiftsdomän på det kognitiva området som barnen inte kan klara på egen hand men som de klarar av med hjälp av uppmuntran och vägledning från andra och kunnigare individer. Det är innanför detta område som vuxna kan förvänta sig att det sker en utveckling. På grund av detta blir det ett betydelsefullt pedagogiskt uppdrag att göra något inom utvecklingszon. Även att stimulera barnen till att aktivt samverka med andra individer och ge dem stöd och hjälp för att behärska och klara av nya uppgifter. I denna dialogiska samverkan spelar stödstrukturer en betydelsefull roll. Det går ut på att de äldre individerna bygger upp en struktur för barnen som stöd och hjälp så att barnen

vartefter kan öka sin kompetens och förståelse när det handlar om att klara av ett problem (Vygotskij enligt Evenshaug & Hallen, 2001:136).

3. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer vi att presentera tidigare forskning som är relevant för vår undersökning som vi dessutom kommer att relatera till vårt slutresultat.

3.1 Bild- och formskapande

Enligt Granberg (2001) handlar bildskapande inte enbart om framställandet av bilder. Många konstnärer vill också framföra budskap med sina verk till betraktaren. Författaren förklarar vidare att synen på skapande aktiviteter har förändrats genom åren. Kreativ verksamhet sågs under 50- och 60-talen som uttryck för känslor och under 70-talet mer som ett kommunikationsmedel. Barns bilder är sällan riktade till någon mottagare. Byggandet, tecknandet och målandet handlar lika mycket om ett sätt att arbeta med erfarenheter och att försöka begripa samband. Granberg (2001) menar att genom bilden dokumenterar barn leken, livet, funderingar och tankar. För att bildspråket ska utvecklas måste det prövas och övas lika intensivt som talspråket. Barns bilder berättar om deras personlighet och upplevelsevärld, vilka intressen och erfarenheter de har. I bilderna visar barn inte vad de ser utan vad de vet om de avbildade föremålen. Bilderna beskriver barnens erfarenheter, vad de har upplevt och gjort, vilka önskningar de har och vad de varit med om. Bild och formskapande ses av Granberg som ett betydelsefullt medel för barns utveckling, det ger sinnliga upplevelser, upphov till glädje och tränar iakttagelseförmåga. Till bild- och formskapande räknas målning, teckning, träslöjd, modellering, textilslöjd, papperslöjd, konstruktions- och bygg lek i olika tekniker och material (Granberg, 2001:12–23).

3.2 Barns utveckling och lärande

Här kommer vi att beskriva barns utveckling och lärande utifrån olika aspekter dessa är barns bilder, känslominnet, fantasi och kreativitet i barndomen, färg frigör fantasi, bild som språk och att tolka barns bilder.

Änggård (2006) skriver att bildskapande har en viktig plats i förskolans verksamhet, både som en av de aktiviteter som barn kan välja under tid för fri lek och som en planerad aktivitet. Under

många decennier har barnbildsforskningen bara handlat om barns utveckling eftersom det ansågs utvecklande för barn att skapa bilder. Ett av målen i förskolan är att barnen ska lära sig använda bild som ett estetiskt uttrycksmedel på samma gång som bildskapande ses som ett medel för lärande och utveckling på andra områden. Genom bildskapande aktiviteter anses barn utvecklas på olika sätt - kognitivt, känslomässigt, socialt och språkligt (Änggård, 2006:7-9). Vilka slags bilder kan barn göra samt vad de kan återge i sina bilder beror på deras omgivning. Faktorer i förskolan som har betydelse för barnens bildskapande är till exempel hur den fysiska miljön är utformad och hur de pedagogiska aktiviteterna är organiserade. Dessutom beror det även på vad för slags material som finns tillgängligt och hur mycket tid barnen får använda fritt. Barnens, föräldrarnas och personalens föreställningar om bildskapande påverkar även vad som är möjligt att göra (Änggård, 2006:12).

Piaget och Inhelder (1967) enligt Änggård (2006) anser att en forskning på barns bildskapande som har haft stort inflytande inom förskolan är det utvecklingspsykologiska, där barns bilder ses som ett uttryck för deras tankemässiga mognad (Piaget & Inhelder, 1967, Änggård, 2006). Dessutom är det en väg till intellektuell utveckling genom de möjligheter till experimenterande och utforskande som bildaktiviteter erbjuder. En annan betydelsefull influens är det fria skapandets pedagogik. Read (1953, 1956) enligt Änggård (2006) skulle ett barns bilder ses som uttryck för dess inre värld och pedagogen skulle avstå från att påverka barnet som skapande (Read, 1953, 1956, Änggård, 2006:12).

Källman (1995) hävdar att målandet och tecknandet har stor betydelse för att bekräfta och undersöka idéer och känslor. Bilden är en metod och ett uttryckssätt för barnen att begripa både den yttre och den inre verkligheten. Barns utveckling föds från en längtan att göra och att kunna. Skapandet börjar som en tanke om något man skulle vilja göra. Sedan följer den mödosamma vägen fram till att man kan själv. En väg kantad av besvikelser och misslyckanden - inte endast lustfyllt skapande utan också mödosamt arbete och en stor portion olust (Källman, 1995:6-9).

3.2.1 Barns bilder

Ahlner Malmström (1991) menar uttrycksmässigt är barn duktiga på att göra fina bilder. De har en instinktiv förmåga att sammansätta en bildyta där färg, ljus, djup, rörelse och rytm harmonierar. Barn gör omedvetet poetiska bilder och vuxnas skyldigheter är att hjälpa barnen att

utveckla sin medvetenhet om bildspråk, både deras eget och andras. När barn jobbar med bilduttrycket och experimenterar med färg och form blir resultatet mer eller mindre poetiska bilder och bildernas innehåll kan vara olika och förändras under arbetet genom lusten att fantisera (Ahlner Malmström, 1991:32). Det barn förmedlar är oftast vad de vet och inte vad de ser av föremålet. Av denna anledning ritar de oftast på bilden något extra, som de inte ser. Däremot utelämnar barnet ofta mycket av det som det ovedersägligen ser, men som tycks oväsentligt i framställningen av föremålet (Vygotskij, 1995:90).

3.2.2 Känslominnet

Bisquert Santiago (1982) skriver att allt man gör i bild och form är tolkningar av det man ser och känner. Med andra ord finns våra känslor alltid i våra konstnärliga arbeten. På grund av det är också synminnet åtföljt av ett känslominne som vi alla faktiskt visar när vi uttrycker oss. Bisquert Santiago (1982) menar att barn är känslominnet ännu mer tydligt därför att barnets första kontakter med omgivningen är av känsломässig art. Exempelvis om man ber ett barn att avbilda en kamrats huvud, så räcker det inte för barnet att förse huvudet med mun, ögon och öron. Det som faktiskt blir vägledande i barnets bild är känslominnet, det vill säga uttryck som barnet lägger i kompisens ansiktsdrag. Det kan bli ett ledset eller glatt ansikte, ett elakt eller trevligt, allt kan bero på vad barnet anser om sin kamrat. Utan att förstå, så har barnet övervärderat några saker och låtit tona ner andra för att spegla sina känslor mot kamraten. Alltså blir avbildningen ett mycket koncentrerat svar (Bisquert Santiago, 1982:23).

3.2.3 Fantasi och kreativitet i barndomen

I Vygotskijs (1995) bok *Fantasi och kreativitet i barndomen* beskrivs fantasin som ett sätt att operera hos det mänskliga sinnet, en färdighet som alla individer har. Genom fantasin tolkas känslor och erfarenheter. Medvetandet förenar känsla med mening eller betydelse, vilket betyder att känsla och tanke hör ihop. Fantasiprocessen enligt Vygotskij är en tolkningsprocess med komplex av särskiljande, förvandlingar, förtätningar, omgrupperingar, överdrifter och krympningar. Fantasi är inget metafysiskt eller primitivt utan en medvetandeform som hör ihop med verkligheten på olika sätt. Dessutom är fantasin lika betydelsefull för de vetenskapliga upptäckterna som för tillkomsten av ett konstverk. Fantasin är grunden för varje kreativ aktivitet

inom alla kulturens områden och möjliggör det vetenskapliga, tekniska och konstnärliga skapandet. I denna mening är precis allt som omsluter oss och som konstrueras av den mänskliga handen, hela kulturens värld, i motsats till naturens, en produkt av det mänskliga skapandet och den mänskliga fantasin (Vygotskij, 1995:7–14).

Ribot (1901) anser enligt Vygotskij (1995) att varje uppfinning, stor såväl som liten, har innan den vunnit erkännande och förverkligats satts samman av fantasin, som en ide med hjälp av nya relationer eller kombinationer (Ribot 1901 i Vygotskij 1995:14). Vygotskij anser att fantasins kreativa aktivitet är direkt avhängig av mångfalden och rikedomen i individens tidigare erfarenheter, i och med att dessa erfarenheter bildar det material som fantasikonstruktionerna byggs av. Ju rikare en individs erfarenheter är, desto mer material förfogar hans fantasi över. Ett barns fantasi är inte lika rikt som en vuxen eftersom en vuxen människa har tidigare ansamlade erfarenheter. Den ansamlade erfarenheten gör att fantasin sätter igång. Den pedagogiska slutsats man kan dra av detta är att det är viktigt att vidga barnets erfarenheter om vi vill konstruera en tillräckligt stadig grund för dess skapande verksamhet. Vygotskij menar att ju mer ett barn har hört, sett och upplevt, ju mer vet de och har tillägnat sig (Vygotskij 1995:19–20).

3.2.4 Färg frigör fantasi

Färg är en nyckel som låser upp porten till barns bildvärld. Med hjälp av färger kan man uttrycka känslor och inre verklighet. När man undersöker och experimenterar får man upplevelser som ger individen bilder (Hansson 1994:24). När barn målar mycket vågar de också experimentera och göra mönster med olika färger med hjälp av en pensel eller med något annat föremål (Ahlner Malmström, 1991:73). Känslans färg hos barnen handlar om den inre verkligheten. Barn tycker mer om att måla vad de känner än saker och händelser de ser. Bilderna de målar har ofta starka färger och former. Bilderna är ofta uppbyggda på färgytor, sammanställda till färgkompositioner som bygger på färgkontraster och färgklanger (Hansson, 1994:21–22).

3.2.5 Bild som språk

Ahlner Malmström (1991) påpekar att språk har olika dimensioner och en av dem är bildspråk. Bild kan dels vara att rita, måla och dels kan det vara allt annat skapande som klippa, bygga, forma och avteckna. Barn i förskolan behöver använda sin bild som språk för att utveckla

ytterligare ett sätt att kommunicera. De bör få möjlighet att testa på olika områden inom bildspråket för att utvecklas i sin kommunikation. Små barn är inte fullt kompetenta när det gäller talspråket och då är det viktigt att de får möjlighet att uttrycka sig genom bildspråk. Det är viktigt att barnens bilder tas tillvara och används till samtal och tolkningar (Ahlner Malmström, 1991:153).

Förskolebarn (från ca tre år) vet att bokstäver förmedlar något, men har inte klart för sig att bokstäver ska se ut på ett visst sätt och sammanställas på rätt sätt och förmedla exakt det budskap som barnet vill få fram. Barnet vet oftast vad det vill förmedla med sin bild och kan rikt och fantasifullt berätta om den. En bra tidig läs- och skrivträning är att binda samman barnets målade bilder med text. Fagerlund och Moqvist (2010) anser att ett utmärkt redskap är att pedagogerna sätter sig bredvid barnet och ber hen att i lugn och ro berätta om sin bild och skriva ordagrant ned barnets berättelse. Sedan renskrivs texten med tydliga versaler och sätts upp tillsammans med bilden. Det är viktigt att pedagogen inte frångår barnets egna ord för att t.ex. rätta grammatiska fel. Barnet ska känna igen texten som sin egen. Pedagogen ska läsa det de har skrivit för barnet för godkännande. Om pedagogerna gör det till en vana att alltid låta barnens texter åtfölja bilden, vänjer sig barnen också vid att tal, text och bild tillsammans är ett språk som förmedlar något (Fagerlund och Moqvist, 2010:18).

3.2.6 Att tolka barnbilder

När man tolkar barns bilder är det viktigt att man arbetar med själva bilden genom kommunikation som handlar om barnets egna avsikter med bilden samt bilden i relation till mottagaren. Bilder har ett innehåll och ett uttryck, och dessa undersöker man genom tolkningsakten. Att tolka betyder i dessa sammanhang att ställa frågor om hur bilden ska förstås och söka svar genom barnet i frågan om bildens uttryck: färger, ljus och rörelse etc. samt innehåll. Barn tecknar för att klarlägga saker och ting för sig i sin omgivning, men även för att delge vuxna och kamraters tankar om sina uppfattningar och känslor gentemot verkligheten (Ahlner Malmström, 1991:30–31).

3.3 Material och redskap

Här kommer vi att ta upp om material och redskaps betydelse för barns skapande.

För att barn ska kunna skapa behöver de erbjudas material som de tycker om och som hjälper dem att göra bilder som de själva tycker är fina. Penslar av bra kvalitet, papper, vattenfärger och kritor gör det lättare att åstadkomma sådana bilder. Även lera och gips tycker barnen mycket om att arbeta med, det är material som snabbast svarar mot barns uttrycksbehov (Bisquert Santiago, 1982:48–55). Vissa barn tycker om material som paletter, glitter och tuschpennor. Andra gillar material som mallar. Mallar kan ge litet utrymme för kreativitet och kan användas i teckningar som för övrigt ritas på fri hand. Mallar kan ibland vara till glädje och kan hjälpa ett barn att åstadkomma något som det tycker är fint (Bisquert Santiago, 1982).

3.4 Miljön

Under denna rubrik kommer vi att skriva om miljöns betydelse för barns bild- och formskapande. Granberg (2001) menar att miljö har en viktig roll i förskolan eftersom den väcker barnens intresse. Omgivningen ska utformas så att den inspirerar och lockar till självständighet och utforskande. Inredningen som hyllor, material och redskap bör tydligt berätta vad som förväntas av barnen där. I förskolan ska material som vatten, sand, papper, lera, krita, färg, tyg, sten, trä och andra naturföremål finnas tillgängligt (Granberg, 2001:69).

Källman (1995) skriver att om pedagoger vill ge barnen i förskolan möjlighet att ständigt bruka bildskapandet som ett verktyg för utveckling behöver de skapa ett revir. Där ska det råda lugn, arbetsro och koncentration i en uppfriskande miljö. Barnen behöver en trygg arbetsplats de kan känna igen, där de vet hur man "ska göra och var allting finns". På så sätt behöver varken barnen eller pedagoger ägna onödig energi åt att alltid försöka anpassa sig efter nya omständigheter utan i stället uppmärksamma vad de gör. Det är bra om pedagoger minskar utbudet av material. För bildarbetet behöver de egentligen bara ett mycket avgränsat urval av färger, kritor, papper och penslar. Materialen ska svara på barnens utvecklingsnivå och vara av bra kvalitet. Bildarbete tillsammans med barn innefattar allt från träskulpturer, modellering, modellbyggen, finger och kroppsfärg, färgövningar med kolteckningar eller vattenfärg. Pedagoger kan välja ett fåtal tekniker och material som de kan arbeta med på djupet i stället för att splittra upp verksamheten i flera bitar och erbjuda barnen "allt" (Källman, 1995:36–40).

En bildverkstad har sin särskilda estetik men den får inte bli ett självändamål utan ska svara mot det innehåll pedagoger ger verksamheten. Barnens bildarbete får aldrig bli en projektion av vuxnas egna, konstnärliga och estetiska ambitioner. Barnen ska alltid vara subjekt i sin verksamhet och får inte bli objekt för att skapa förskolas "profil". Det ska inte vara det "färdiga" resultatet som är målet utan det handlar alltid om arbetsprocessen.

3.5 Pedagogens roll

I denna del presenteras hur viktig pedagogens roll är för barns bild- och formskapande. Vi anser att detta kapitel har stor betydelse för vår undersökning för här kommer vi ta upp hur pedagogerna kan arbeta med barns lärande i ämnet bild och form.

Granberg (2001) skriver att barn i förskolan ska få stöd i att öva upp handens och ögats motoriska skicklighet och få vidgade kunskaper om hur olika tekniker och material används för olika ändamål. Barn ska även uppmuntras av pedagogerna till att berätta om sin bilds betydelse och innehåll. Det är glädjen och lusten som ska lockas fram, stödjas och uppmuntras. Allt skapande ska utgå från leken, från barns engagemang och intresse. Pedagogen ska dessutom finnas närvarande för barnen och tillgänglig när de efterfrågar stöd och när de behöver uppmuntran eller uppmärksamhet. Det gäller alltså att iakta en lyhörd balansgång mellan dels att träda tillbaka och låta barnen skapa i fred, dels finnas tillhands i bakgrunden, dels att delta som samtalspartner och medforskare (Granberg, 2001).

Ahlner Malmström (1991) anser att som pedagog kan man främja barns bildskapande genom samling, *arbete i små grupper* och *återsamling med samtal*. Samlingen kan man använda till att skapa en motivation för det förestående arbete i form av anknytning till tema eller presentation av material och teknik. Det viktigaste i samlingens kommunikation kan ligga på bildens uttryck. Det innebär att fokus ska ligga på att man förklarar och diskuterar med barnen om form, färg, volym, djup, komposition och rörelse. Samlingen ska också gå ut på att visa hur man på olika sätt kan hantera material som ger olika uttryck. Att arbeta i små grupper med bild- och formskapande gör det möjligt för vuxna att bättre finnas till hands under arbetet samt ge stöd om barnet söker stöd för sin fantasi eller stöd i hanterandet av materialen. Barn behöver tid och vill kanske härma varandra och rita av andra barns teckningar samt inspireras även av bilder som finns i den omgivande kulturen. Kamraters arbete kan vara just den källa som barnet behöver till inspiration.

Under Återsamling med samtal fokuserar man tolkning av bilden. I samtalet tränas barnen att uppmärksamma bildens uttryck och innehåll. Eftersom bild är ett budskap, ett meddelande och en språkhandling med uttryck och innehåll är samtalet mycket givande och hjälper barnen att lära känna varandra. Spänning blandad med glädje upplyser när ett barn eller barnet i fråga berättar om det verkliga innehållet om bilden. Det är viktigt att vuxna kommer ihåg att barns högsta önskan inte är att de får höra att bilden är fin utan att också vad det är som är fint, t.ex. att fråga barnet om bildens färg, form och volym (Ahlner Malmström, 1991:45–46).

Enligt Källman (1995) borde pedagoger uppmuntra barnen att imitera så mycket de kan. Att imitera betyder inte att alltid göra likadant som andra utan att inhämta idéer och kunskaper från omgivningen. Något som pedagoger sedan kan bruka i vårt eget skapande. Men hur ska pedagoger bemöta utrop som "jag vill inte", "jag kan inte", "jag törs inte", "det blir inte som jag vill" eller "vad ska jag rita"? Det är genom att pedagoger har tillit till sin egen kunskap om just barnens förutsättningar och behov är den betydelsefullaste förutsättningen för att bildarbetet ska bli utvecklande och meningsfullt (Källman, 1995:9).

Källman (1995) skriver också att barnen lär sig av pedagogerna och inspireras när de själva formar, tecknar och målar. Barn berättar i bilder och målar med fakta och fantasi i växelverkan. Barnens vilja att berätta och deras tillit till sin förmåga växer när de märker hur deras skapelser uppskattas och ses av förskolans personal och föräldrar. Pedagogerna ska utgå ifrån barns intresse. Det är deras intressen och behov som ska vara styrande (Källman, 1995:37–59).

3.6 Dokumentation

I denna del har vi tagit upp vilken betydelse dokumentation har i barns utveckling och lärande. Vi vill relatera denna dokumentation till vår undersökning eftersom det förekommer också dokumentation. Enligt Granberg (2001) ger dokumentation pedagogen ökade möjligheter till förståelse. Det ger även bättre förståelse för förhållandet mellan pedagogerna, förhållandet till barnen och förhållandet mellan olika barn. I och med det blir det enklare att på rätt sätt svara gentemot barnens behov, deras sätt att utvecklas och tänka. Verksamheten kommer att stämma överens bättre med barnen, så att arbetet inte sker mot dem utan för och med dem. Vidare menar författaren Granberg att med dokumentation är det möjligt att följa barns lärande och utveckling över en längre period. Med dokumentation går det att gå tillbaka och titta på hur det såg ut innan,

jämföra med hur det ser ut i nuet och se vad som har skett däremellan (Granberg, 2001:37). Granberg påpekar (2001) även att dokumentation gör det möjligt att synliggöra och lyfta fram skilda processer. Detta är viktigt och blir mycket tydligt när det handlar om skapande aktiviteter. Barns verk ska tas till vara, exponeras på hyllor och väggar väl synliga för barnen själva. Genom att härigenom visa barns verk respekt känner de att deras arbete värderas, att verken är värda att sparas och ses. Alstren bör finnas exponerade under två terminer därför att det gör det möjligt att följa utvecklingsgången över en längre period. Därigenom tillför dokumentation till att göra utvecklingen synlig för barnen och också för dem själva. Författaren Granberg menar också när det kommer till de avslutade alstren ska det finnas, fotografier av genomförandet, citat av barnens egna kommentarer samt även anteckningar där aktiviteten beskrivs. Fotografier ska vara monterade i barnhöjd och åtkomliga. Bilddokumentationer som är åtkomliga för barn verkar som hjälp för deras minne. Den ger också upphov till individuella reflexioner i konversation med varandra, pedagoger och föräldrar. Dokumentation tillför att stärka barns egen identitet och självkänedom. Bilder och kommentarer ska sparas och samlas i mappar eller pärmar som är enskilda för varje barn och följer dem genom hela förskoletiden. De blir som minnen, och en skildring av barnets upplevelser och utveckling under hela förskoleperioden (Granberg, 2001: 37-39).

4. Metod

I följande del kommer vi att beskriva strategierna vi valt för att få svar på våra frågeställningar. Vi kommer att beskriva metoder, urval, etik som vi kommer att använd i vår uppsats.

4.1 Metodval

Vi bestämde oss för att använda de kvalitativa metoderna intervju och observation. Detta för att vi är övertygade om att dessa kvalitativa metoder är användbara för att kunna besvara våra frågeställningar. Kvalitativa metoder används i synnerhet om man behöver en djupare förståelse för målgruppen, eller där man inte riktigt vet vilken information från målgruppen som kan vara intressant. Kvalitativa metoder besvarar frågor som ”varför”, ”hur”, ”vad” (Ahrne och Svensson 2011:10–13). Det är även ett sätt att låta respondenten formulera sina egna svar utifrån egna erfarenheter och perspektiv, vilket vi anser är viktigt i vår undersökning. Eriksson- Zetterquist och Ahrne (2011) anser även att man i kvalitativa intervjuer vill få fram material om en viss företeelse som det inte går att få via en standardiserad enkätundersökning. Med hjälp av kvalitativa intervjuer kan man anpassa frågor och den ordning man ställer dem i efter situationen på ett annat sätt än om man är låst till ett helt normerat frågeformulär (Eriksson -Zetterquist och Ahrne, 2011: 40-44).

Vi kommer att använda den öppna observationen som innebär enligt Lalander (2011) att observatören får möjligheter att se det synliga. Dessutom kommer vi att använda den dolda observationen som innebär enligt Lalander (2001) att observatören gör observationen i hemligt utan att användaren känner till observationen. Detta görs genom att man är delaktig i det användarna gör. Den dolda observationen synliggör mer det osynliga (Lalander, 2011.88–89).

Vi har valt öppna och dolda observationer för att få ett relevant resultat av vår undersökning. Under de öppna observationerna har vi iakttagit pedagogerna och barnen samt ibland småpratad med dem samtidigt som vi har antecknat. Under de dolda observationerna har vi deltagit i aktiviteterna bild och form. Våra observationer har vi inriktat på stationerna där barnen hade bild och form, bland annat ateljén i verksamheten. Det som vi har observerat under dessa områden är hur barn skapar bild och form och hur de samspelar med varandra och pedagogerna. Dessutom har vi fokuserat på hur pedagogerna lyfter fram barnens fantasi genom bild, form samt barns kreativitet om ämnet. Under observationerna har vi iakttagit noggrant genom att vi har använt alla

våra sinnen för att uppmärksamma det som pågick runt omkring oss. Vi har även antecknat det vi har lagt märke till, tänkt över och tolkat utifrån kontexten och sammanhanget. Enligt Lalander (1998) är det viktigt att som observator använda både de dolda och öppna observationerna för att få en framgångsrik observation. Den ”öppna observationen” ger observatören möjligheter att se den synliga informationen. Den dolda observationen synliggör mer om den osynliga informationen. En nackdel med öppna observationer är det som brukar benämnas som *forskareffekt*, den går ut på att medverkarnas uppträdande påverkas av deras kännedom om att en forskare är närvarande. Detta kan leda till att man inte får tillräckligt med information från deltagarna. För att undvika detta gör man observationen dolt utan att deltagaren känner till observationen. Detta görs genom att man är delaktig i det deltagarna gör (Lalander 1998 i Ahrne och svensson 2011:88–89).

Vi har reflekterat noggrant vid val av metoder för att få relevant informationer för vår undersökning. Metoder som vi har valt belyser just vårt område som vi undersöker. Enligt Stukat (2005) ska forskningsproblemet avgöra valet av metod. Det är betydelsefullt att först ha bedömt lämpligheten och att man inte reflekterat bara tar den metod som man kan bra eller som "känns rätt". Därefter kompletterar metoder varandra och kan ibland vara ett lämpligt och tänkbart tillvägagångssätt för att få ett område illustrerat på ett mer allsidigt sätt. De fundamentala kraven vid metod valet är emellertid detsamma. Stukat anser även att det forskningsproblem som man vill undersöka måste belysas tydligt och de begrepp som ska användas måste definieras och utvecklas. Därefter ska detta översättas till frågor. Informationen måste analyseras, bearbetas och tolkas när den väl är insamlad. Information man får via sin valda metod avgörs utifrån hur man ställer frågor och hur de formuleras (Stukat, 2005:36–37).

4.2 Urval

Vi har besökt två förskolor samt en förskoleklass i Stockholmsområde som vi har hittat via nätet. Vi har valt dessa verksamheter av praktiska skäl. Vi har valt att ha fem kvalitativa intervjuer med förskollärare och fyra observationer i tre olika verksamheter. Vi har fokuserat på en avdelning på en förskola (med barn mellan 3-6 år) samt en förskoleklass i taget i dessa verksamheter. Vi tog kontakt med verksamheterna genom att vi besökte dem och bokade tid när intervju skulle utföras.

4.3 Etik

Vi har informerat både förskolorna och förskoleklassen om de etiska riktlinjer som vi har valt att följa och tillämpa. Detta gjorde vi genom att vi skickade mejl till verksamheterna. Riktlinjerna är hämtade från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). De fyra principer som vi har informerat både förskolorna och förskoleklassen om var *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Informationskravet innebär att forskaren ska informera dem som medverkar i undersökningen om dess syfte. Samtyckeskravet innebär att deltagarna i undersökningen ska vara medvetna om att undersökningen är frivillig och de kan avsluta när de vill.

Konfidentialitetskravet innebär att all information om de medverkande i undersökningen ska förvaras så att andra inte kan ta del av den. Med Nyttjandekravet menas att all information som samlas in om enskilda människor endast får användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2002:7–14). Vi har valt att göra alla medverkande barnen och pedagogerna anonyma i vår uppsats.

4.4 Författarnas samarbete

Vi anser att det är en fördel att vara två när man skriver C- uppsats eftersom det föds nya tankar och kunskaper under hela arbetsprocessen vilket stärker vår roll som reflekterande praktiker. I början var det svårt att hitta relevant litteratur för vår studie, men att vi var två gjorde det lättare att komplettera varandra i sökandet efter lämplig litteratur till vår undersökning.

4.5 Genomförande

Vi har genomfört fem intervjuer och fyra observationer på tre olika verksamheter, två förskolor och en förskoleklass. Intervjuerna var ungefär 1 timme var. Under intervjun använde vi mobilinspelning som ett hjälpmedel. Vi har valt att kalla förskollärarna för A, B, C, D och E för att göra det mer tydligt och även göra förskollärarna anonyma.

Första intervjun: Första intervjun genomfördes i en förskoleklass med en förskolelärare (A). Klassen hade tjugo barn som är 6 åringar och en förskollärare och en fritidspedagog. Vi intervjuade en förskollärare som var frivillig att medverka. Efter intervjun fick vi möjlighet att titta på en del av den dokumentation som avdelningen hade på bild- och formskapande.

Pedagogerna berättade lite mer om hur de har gått tillväga vid olika aktiviteter genom bild- och formskapande.

Andra intervjun: Förskolan fick själva välja två förskollärare (B och C) som vi skulle intervjua. Förskolan har barn mellan 4-5 år. På avdelningen jobbar fyra pedagoger, två förskollärare och två barnskötare. Vi genomförde intervjun med två förskollärare. Under vårt besök fick vi även se vilka material som de använder till bild- och formskapande samt fick vi se deras tidigare dokumentationer inom avdelningen.

Tredje intervjun: Förskolan har barn mellan 3-4 år. Pedagogerna som jobbar på avdelningen är två förskollärare (D och E) och två barnskötare. Vi valde att intervjua två förskollärare på denna förskola som vi intervjuade samtidigt. Efter intervju fick vi gå runt på avdelningen för att se deras dokumentationer om bild- och formskapande.

Vi valde att vi båda skulle vara närvarande för alla fem intervjuer. Vi valde också att en av oss ställde frågorna till respondenten medan den andre av oss satt och skrev stödanteckningar samt stöttade intervjuaren så att samtliga frågor behandlades. Vi frågade respondenten om vi fick spela in intervjun och respondenten fick godkänna detta. Vi spelade in intervjun och transkriberade den efter att intervjun var klar. Løkken och Søbstad (1995) skriver att frågorna uttrycks muntligt och intervjuarens uppdrag är att anteckna svaren, vilket kan göras med hjälp av en bandspelare eller skriftligt. Det som spelas in kan då transkriberas efter det att intervjun är klar. Intervjun är en viktig metod om man vill få en insyn i en annan individs inre verklighet. Genom att intervjuaren visar att hen lyssnar skapas förtroende hos den som talar och på samma gång får man kunskap om andra individer. Intervjun kan göra att man kommer över här-och-nu-tillståndet, att man kan se bakåt eller framåt i tiden för att få fram upplevelser som är betydelsefulla för respondenten (Løkken och Søbstad, 1995:94).

Totalt intervjuade vi fem pedagoger som arbetar i tre olika verksamheter. Efter intervjuerna gjorde vi observationer på olika aktiviteter om bild- och formskapande. Vi hade en strukturerad intervju, det vill säga våra frågeställningar var i rätt ordning så att respondenten kunde välja olika svarsmöjligheter. Løkken och Søbstad, (1995) anser att en strukturerad intervju innebär att frågorna i intervjun är i en viss ordning, som man har förutbestämt. Formuleringen av intervjufrågor har även utformats på förhand. Respondenter kan vanligen välja bland olika fasta

svarsmöjligheter. Men detta kan vara olika eftersom vissa strukturerade intervjuer rymmer endast öppna svarsmöjligheter. Man kan få kunskaper om förhållanden som man inte funderat på innan, men som respondenten tänkt mycket över (Løkken och Søbstad, 1995:96–98).

4.6 Ljudupptagning

Alla intervjuer spelade vi in för att sedan kunna transkribera som tog ca 60 minuter att sammanställa och ljudupptagning tog ca 4 timmar att sammanställa. Transkribering genomfördes för att kunna ha den rätta och direkta svaret från respondenten att vi inte missar något svar för att förtydliga analysen.

4.7 Observationer

Vi observerade efter varje intervju och fokuserade när pedagogerna hade styrda aktiviteter inom bild- och formskapandet i förskolornas ateljé och förskoleklassens klassrum. Dessutom har vi iakttagit mycket hur barn samspekar med varandra t.ex. genom att de imiterar varandras bildskapande. Vi har deltagit i en del av deras aktiviteter t.ex. hösttema som gick ut på att man skulle måla höstens färger. Vi har även deltagit i andra styrda aktiviteter där barnen skapar och formar maskar genom lera. Dessutom har vi deltagit i en aktivitet där barnen fick måla sina känslor. Vi har också observerat en samling där barnen berättar om sina målningar i en storgrupp. Varje observation varade i 20-30 minuter med 5-10 barn som var både flickor och pojkar.

4.8 Bearbetning av insamlad material

Vi har analyserat det som framkom i intervjuerna, utarbetat och jämfört för att se likheter och olikheter med anknytning till vår frågeställning och valda teorier. När vi bearbetade vårt intervjumaterial använde vi olika färgpennor och strök under de likheter och olikheter som de fem pedagogerna lyfter fram under intervjun. Det materialet som vi samlade in transkriberades i sin helhet, det är en tidskrävande metod som Denscombe (2009) nämner och är även mycket viktig. När intervjuerna är nedskrivna blir det mycket lättare att bearbeta dem. Vi skrev ut all transkribering och därefter började vi med att sortera svaret efter olika kategorier. Det insamlade materialet läste vi igenom många gånger så att vi skulle få en djupare inblick i det.

4.9 Tillförlitlighet och giltighet

Vi anser att vår undersökning är giltig eftersom intervjuerna har varit sammankopplade med syftet. Undersökningen som vi gjorde genomfördes på tre olika platser (två förskolor och en förskoleklass) och fem pedagoger intervjuades (förskollärare). Vi fick samma resultat på alla tre verksamheterna om hur de jobbar med ämnet bild- och formskapande. Kvale och Brinkmann (2009) menar att en undersökning är giltig först när man vet om den behandlat det ämne som var tänkt samt att resultatet är giltigt. Detta är något som Trost (2010) hänvisar också för att en undersökning ska vara tillförlitlig krävs att den kan återskapas av en annan individ och en annan tid samt ge samma resultat.

5. Resultat

I följande kapitel kommer vi att behandla fyra observationer och fem intervjuer som vi har analyserat.

5.1 Observationer

Observationerna redovisas nedan. Vi observerade både pedagoger och barn, men fokus låg mest på pedagogerna. Vi observerade alla de intervjuade pedagogerna förutom pedagogen E eftersom hen inte var närvarande.

5.1.1 Observation 1

Den första observationen är gjord som en deltagande observation (öppen observation) under en bild och form aktivitet som varade i ca 20 minuter. Aktiviteten gick ut på att hela barngruppen 4-5 år gamla som var både flickor och pojkar, ska måla sina känslor på papper. Barnen blev tilldelade varsitt papper och i mitten av varje bord låg det en burk penslar i olika tjocklekar och vattenfärger. Senare tog pedagogerna fram: glitter i olika färger, lim, paljetter och färgpennor som man kunde använda när målarfärgen hade torkat. Innan barnen skulle börja måla sa pedagogerna till barnen:

Pedagog B: Vi ska måla idag, våra "känslor". Det kan vara olika känslor. Skulle ni kunna säga några känslor? Kommer ni ihåg vad vi pratade om under samlingarna?

Barn 1: Jag kan! Jag kan!

Pedagog B: Ja, kan du berätta för oss?

Barn 1: Glad och arg!

Pedagog B: Bra! Det är två känslor. Finns det fler? Någon mer som kan nämna några känslor, kanske en känsla man känner nu?

Barn 2: Jag känner kärlek.

Pedagog B: Vilken härlig känsla! Hur skulle du kunna tänka dig måla känslan kärlek?

Barn 2: Röd.

Barn 3: Nä rosa.

Pedagog B: Ja man kanske kan känna samma känsla fast på olika sätt och i olika färger. Det är olika för alla. Någon annan som vill dela med sig?

Barn 3: När jag ser på spöken på film blir jag rädd, jag skakar.

Pedagog B: Hur skulle du kunna måla den känslan?

Barn 3: Svart, mörk färg för det är läskigt.

Pedagog B: Ja de var många intressanta tankar. Tack för att ni delade mer er.

Pedagogerna återberättar att innan aktiviteten har barnen vid många tillfällen samtalat om ämnet känslor under samlingarna. Pedagogerna utgick ifrån barnens intressen genom att de märkte att barnen gillade att prata om känslor. Pedagogerna tror att det är bra att måla sina känslor. Särskilt bra är det för barn som annars har svårt att uttrycka dem. När vi observerade märkte vi att barnen var insatta i sina målningar och verkade nöjda med resultaten när de senare visade upp sina målningar till sina kamrater. I denna aktivitet kunde vi se hur barnen uttryckte sina känslor med hjälp av bild och form. Pedagogens syfte med denna aktivitet är att låta barnen uttrycka sina känslor och inre verklighet utifrån deras fantasi och kreativitet med hjälp av färgerna.

5.1.2 Observation 2

Den andra observationen var en samling om barnens målningar från dagen innan. Pedagog B och C samtalade med barnen om deras målningar som ingick i aktiviteten känslor (som vi nämnde i den första observationen), genom att ställa frågor om deras bilder. Frågorna som pedagog B och C ställde handlade om bildernas färger, former, innehåll och uttryck. Barnen fick i tur och ordning visa sina målningar och berätta om sina känslor som de uttrycker i sina bilder.

Pedagogernas syfte med samlingen är att låta barnen få berätta om sina tidigare målningar som handlar om känslor.

5.1.3 Observation 3

Den tredje observationen (dold observation) är en skapande aktivitet med barn 3-4år gamla. Barn ska i denna aktivitet forma maskar i olika längder med hjälp av Play-Doh lera. Aktiviteten börjar med att pedagogen samtalat med barnen om hur en mask ser ut och känns med mera. Samtalet gick till så här:

Pedagog D: Vad är det här för nått? (pedagogen visar en bild på en mask) minns ni?

Barn 1: Långt djur.

Pedagog D: Ja det är ett långt djur, men kommer ni ihåg vad djuret heter? Vi möte på många av dem ute på skogen och gården.

Barn 2: Mask!

Barn 3: En mask, lång mask.

Pedagog D: Ja det är en mask och maskar är oftast långa.

Barn 4: Inte bebis mask.

Pedagog D: Nä inte när de är små men de växer till som den här (pedagogen visar en bild på en lång mask).

Barn 3: Min bild!

Pedagog D: Ja de var ju du Felix som tog bilden! Du fick klappa på masken, kommer du ihåg hur det kändes?

Barn 2: Den var mjuk och kladdig.

Pedagog D: A det kan man säga. Gå sätt er vid borden, vi ska forma maskar med Play-Doh. Ni får välja bland alla färger som finns på borden. Dessutom får ni även titta på bilderna som ligger framme vid varje bord som är på maskerna som vi har fotat när vi var på ute skogspromenad.

Innan aktiviteten har barnen vid flera tillfällen pratat om hur en mask ser ut och även har fått känna på hur det är att hålla maskar ute på skogspromenaderna. Barnen har visat sitt intresse kring maskar genom att ha letat efter maskar ute på gården av sin egen vilja. Pedagogens syfte med denna aktivitet är att barnen ska lära sig t.ex. lång, kort, bred, cirkel med mera med hjälp av Play-Doh. Här kunde vi tydligt se att pedagogerna utgick utifrån barns tidigare erfarenheter (skogspromenaderna). Vi märkte också att det förekom språkutveckling under denna aktivitet genom att det uppstår samtal mellan barnen och pedagogen.

5.1.4 Observation 4

Den fjärde observationen (dold observation) är en styrd aktivitet av pedagogen A som jobbar i förskoleklass. Aktiviteten går ut på att alla sexåringar får måla hösten. Innan aktiviteten gick barnen och pedagogen ut på skogspromenad för att bli inspirerade och lägga märke till höstens

färger. Under skogspromenaden berättar pedagogen A för barnen att de ska titta runt omkring och memorera vilka färger de ser. När barnen kom tillbaka till avdelningen fick de välja bland färgerna som pedagogen A har lagt fram för att måla hösten. Barnen får använda sig av de färger som de har sett ute på skogspromenaden. Barnen använde sig av dessa färger: orange, röd, gul, grön, lila, blå och svart. Pedagogen A talade också för barnen innan de skulle börja måla: *”Jag vill inte se nått vitt på papperna”*. I detta fall menar pedagogen A att barnen ska måla på hela pappret. Under observationerna märkte vi också att en del av barnen målade utan att ha en specifik tanke bakom sin målning. Andra barn använde sig av färgerna för att måla löv, skog, pumpor och träd. Även om temat var höst fick barnen ändå måla fritt utifrån temat och använda sig av de färger de ansåg var höstens färger. Vi la märke till att vissa barn använder sig av både smala och tjocka penslar medan andra barn bara använder sig av en och samma pensel. Vi märkte även att barnen imiterar varandra och samtalar om varandras verk och inspireras av varandras verk. Pedagogens syfte med denna aktivitet är att låta barnen skapa sin omgivning genom att de använder sin fantasi och minnet med hjälp av bild och form. Dessutom är syftet att barnen ska ta del av varandras erfarenheter och kunskap för att bli inspirerade.

Pedagogen A synliggör bild och form i aktiviteten genom att hen inspirerar barnen och erbjuder material. Pedagogen har även vid aktiviteten ordnat miljön i förväg så att allt är förberett för barnen. Under observationen märkte vi också att miljön i verksamheterna ser väldigt inbjudande ut och lockande för att börja skapa. Dessutom märkte vi att pedagogen var alltid närvarande och fanns som stöd när hen behövdes.

5.2 Intervjuer

Här kommer vi att behandla följande kategorier som är: pedagogernas syn på bild- och formskapande i verksamheten, pedagogerna synliggör bild och form, hur pedagogerna lyfter fram barns intresse och lärande och material för bild- och formskapande med mera.

5.2.1 Pedagogernas syn på bild- och formskapande i verksamheten

Pedagogerna A, B, C, D och E menar att bild och form är allt som vi ser och att det finns överallt i vår vardag. De anser att bild och form är ett uttryck och en tolkning både av det vi ser och det vi känner inom oss. Pedagogerna A och E anser att bild och form hjälper barnen att uttrycka sig på olika sätt t.ex. känslomässigt. Pedagogerna C och D berättar att bild- och formskapande har stor betydelse inom deras verksamheter. I bild- och formaktiviteter kan det talade språket utvecklas eftersom det vanligtvis pågår kommunikation under skapandeförlopp. Samtalen sker mellan barn och vuxna samt mellan barn och barn. Pedagog B påpekar att de flesta barn gillar att måla, rita och forma.

Vår uppfattning av pedagogernas syn på bild och form är att bild och form finns överallt och att det är ett uttryck och en tolkning av både det vi ser och det vi känner inom oss. Bild och form är också ett viktigt ämne i pedagogernas verksamhet eftersom de flesta barn tycker om att skapa genom bild och form.

5.2.2 Pedagogerna synliggör bild och form

Alla pedagoger som vi har intervjuat säger att de synliggör ämnet bild och form utifrån barnens intresse och engagemang. Pedagogerna menade att de synliggör bild- och formskapandet på olika sätt. Pedagogerna B och C menar att de arbetar med bild och form vid samlingar och temaarbete. Pedagogerna menar vidare att de samtalar med barnen i samlingar om ämnet bild och form genom barnens teckningar och ler skulpturer som barnen har gjort själva. Det vill säga att barnen får berätta om sina verk för pedagoger och för andra barn i smågrupper (fem barn). Detta sker genom att pedagogerna ställer frågor till barnen om deras bilder. Frågorna handlar om färgerna och formerna samt om verkets uttryck och innehåll. Detta i sin tur hjälper barnen att utveckla deras språk. Pedagogerna B och C berättar att de bearbetar med bild och form i temaarbete med exempelvis vatten och färg som barnen får blanda ihop och experimentera med. Pedagog A som

jobbar i förskoleklass säger att det är viktigt att ha samtal med barnen under bild- och formskapande, för att det sker språkutveckling, de får ju tillfälle att berätta om sina bilder eller formskapande. Pedagog A menar att hen arbetar med bild och form genom olika aktiviteter t.ex. skogspromenader, där barnen får "fota" med sina ögon och memorera bilderna under tiden de är där för att sedan måla eller rita det de har fotat när de kommer tillbaka till verksamheten. Pedagogerna D och E berättar att de har en ateljé för formskapande och olika aktiviteter som målning, ritning, skulptering och snickeri. Pedagogerna menar vidare att de även visar barnen hur man använder de material som de använder till skapande.

Samtliga pedagoger arbetar med bild och form på olika sätt genom temaarbeten och samlingar där barnen får berätta om sina verk samt att pedagogerna visar hur man kan hantera material. Dessutom arbetar pedagogerna med bild och form genom att låta barn skapa utifrån sina minnen av det de har sett ute på skogspromenad och att de får skapa i ateljén. Alla pedagogerna har en gemensam tanke när de arbetar med bild och form och det är att de arbetar utifrån barns engagemang och intresse.

5.2.3 Hur pedagogerna lyfter fram barns intresse och lärande för bild och form

Alla fem intervjuade pedagoger menar att det är viktigt att lyfta fram barns intresse för bild- och formskapande för att utveckla deras lärande. Pedagogerna D och E menar att man ska vägleda barnen genom att utgå från barns kompetenser och individualitet. De anser också att det är viktigt att pedagogerna försöker locka barnen, att skapa inom bild och form speciellt de barn som inte vågar. Pedagogerna D och E menar också att det är viktigt att man uppmuntrar barnen och ger varje barn den tid som det kräver, det vill säga skapa tid för barns lärande. Pedagogerna D och E anser att förskollärarens roll när det gäller barns utveckling och lärande om bild- och formskapande är viktig. Pedagogerna B och C talar om att man ska vara en lyhörd pedagog och samtala med barnen under skapandet genom att ställa frågor som vad, varför och hur. Genom detta sätter barnet ord på sitt eget lärande. Pedagogerna menar att de använder sig av konstbilder tillsammans med barnen eller att sätta upp konstbilder på verksamhetens väggar ger barnen inspiration att själva pröva. Pedagog A som jobbar i förskoleklass berättar att som förskollärare är hens roll att stötta barnen och se vad de tycker är roligt. Hen anser att man måste utgå ifrån deras intresse och att ge dem den tiden de behöver för att utveckla sina olika förmågor. Pedagog A

anser även att det är viktigt att inte skynda på barnen utan ta vara på deras egna försök att lära sig.

Samtliga pedagoger lyfter fram barns intresse och lärande för bild och form genom att de vägleder, lockar, uppmuntrar och ge den tid som barnet behöver, anser de intervjuade pedagogerna. Pedagogerna menar också att det är viktigt att lyfta fram barns intresse för bild- och formskapande för att det utvecklar deras lärande.

5.2.4 Material för bild- och formskapande

Pedagogerna B, C, D och E är eniga om att det är viktigt att det finns olika sorters material för barnen. Pedagog A anser att materialet ska anpassas efter barnens intresse och ska finnas synligt i verksamheten. För att barn ska kunna skapa behöver de erbjudas material som hjälper dem att göra bilder som de själva tycker är fina. Materialen i verksamheten ska finnas tillgängliga i en höjd som barnen kan komma åt, anser pedagog A. Pedagogerna B och C förklarar att de berättar och visar för barnen hur man på olika sätt kan hantera material som ger olika uttryck. Alla tre verksamheterna som ingår i vår undersökning använder följande material:

silkespapper, kartong, tejp, tapetklister, limpistol, limstift, trä lim, tyg, ull, päls, garn, metalltråd, flytande färg, vattenfärg, tuschpennor, färgpennor, kriter, trähjul, glitter, paljetter, trådknappar i olika storlekar, pappersramar, lera och gips.

På förskolorna används också naturmaterial: kottar, löv, rönnbär, grenar, stenar och pinnar. Alla fem pedagoger anser också att det är viktigt att ha alla dessa material för att stimulera och främja barns bild- och formskapande.

5.2.5 Betydelsen av bild och form i verksamheten

Pedagogen A och B anser att genom bild- och formskapandet får barnen uttrycka sina känslor, använda sin fantasi för att skapa, samspela med varandra och utveckla sitt språk. Pedagog B menar vidare att barns fantasi är grunden för allt de gör eftersom i fantasin tolkas känslor och erfarenheter. Pedagogen A påpekar att det finns flera saker som bild- och formskapandet hjälper barnen att utveckla som grovmotorik, finmotorik och nya begrepp. Pedagog D anser att bild- och formskapandet är betydelsefullt för verksamheten och barnen. Med hjälp av bild och form kan barn utveckla sin kreativitet. Det stärker även barns självkänsla och förmågor. Pedagog C berättar att bild och form har stor betydelse för barns utveckling. Hen menar att genom bild och form uttrycker

barnen sina känslor samt sin fantasi. Hen menar vidare att de synliggör bild och form på olika sätt så att vi lockar barnen för ämnet och gör det intressant för dem. Pedagog E anser att bild och form inte har viktig betydelse för vissa barn för att de inte gillar att skapa. Därför tycker pedagogen att det är viktigt att förskolans pedagoger ska främja bild och form för dessa barn och se till att de blir inspirerade. De menar att man gör detta genom att erbjuda barnen olika material och lyfta upp bild och form som ett intressant ämne, anser dessa pedagoger. Pedagog E fortsätter vidare att om barn inte känner för att rita ska de erbjudas annat material och inte bli påtvingade. Barnen kan då delta på ett eller annat sätt i det tematiska arbetssättet, för alla ska bli inkluderade på något sätt och inte uteslutas

Alla pedagogerna menar att bild- och formskapande har stor betydelse för barns lärande. Bild- och formskapande hjälper barn att uttrycka sina känslor och använda sin fantasi enligt pedagogerna. Dessutom anser pedagogerna att bild- och formskapande hjälper barn att utveckla sitt språk, kreativitet, grovmotorik och fin motorik samt samspela med andra barn.

5.2.6 Bild och forms betydelse i barns språkutveckling

Bild och form har enligt pedagog D och E en stor betydelse i barns språkutveckling. Pedagogerna menar att under barnens skapandeprocess samtalar barnen med varandra och med pedagoger. Barnen samtalar om sina verk till exempel vad de har gjort och hur det har gjort osv. Pedagog E berättar vidare att barns språkutveckling oftast sker när de arbetar med tematiska arbeten som är styrda av pedagogerna exempelvis att de ska rita eller forma någonting som börjar med bokstaven J. Att låta barnen arbeta fritt utvecklar barnens språk genom att de själva uttrycker sig på sitt eget sätt i bild och form. Pedagog menar att detta kan till exempel ske medan barnet ritar och berättar hen samtidigt om vad som försiggår i verket. Pedagog påpekar att även språket kan utvecklas när barnen använder sig av bokstäver som de klipper ut från olika tidningar eller använder en mall med hela alfabetet för att skapa ett ord eller mening. Pedagogerna B och C berättar att dem utvecklar barns språk genom bild och form när dem har vernissage där barnen får samtal kring sina verk för varandra eller föräldrarna. Bilder kan vara ett hjälpmedel för barnen när de försöker återberätta något. Pedagog B berättar vidare att barn inte behöver uttrycka sig via bokstäver för att de har utvecklats inom språket. Pedagog menar att det finns många andra sätt som barnen kan utveckla sitt språk t.ex. samtal om deras skapande med andra barn eller

vuxna. Pedagogen B förklarar också att speciellt småbarn hittar på sitt eget språk och gestaltar det i bild- och formskapandet. Pedagog A säger att de brukar låta barnen diskutera i smågrupper om sina verk för varandra för att utveckla deras språk. Pedagog A anser som samtliga pedagoger om att bild och form har stor betydelse i barns språkutveckling. De använder sig av teamarbete, samtal om bokstäver med barnen och vernissage.

De flesta pedagogerna anser att bild- och formskapandets betydelse i barns språkutveckling är stor. De menar att under barns skapandeprocess sker samtal mellan barn och barn samt barn och vuxna. Pedagogerna förklarar att under samtalet pratar man om barns verk genom frågor som vad de har gjort och hur de gjort sina verk.

5.2.7 Pedagogernas tolkning av barns bildskapande

Alla pedagoger anser att det finns skillnader mellan barnen och deras syn på bild- och formskapandet. Pedagogerna berättar vidare att det kan vara svårt att tolka barnens bilder, men tillsammans med barnen kan de tolka bättre. Pedagogerna B, C, D och E anser även att det kan vara svårare att förstå de yngsta barnen som inte har utvecklat sitt språk färdigt och då får man hjälpa barnen att förklara genom att ställa frågor, vara lyhörd för varje ord de säger och ha tålamod. Pedagogerna menar också att barn och vuxna uttrycker sig på olika sätt i bild- och formskapandet och detta kan ibland göra det svårt för vuxna att begripa sig på barnens skapande. Därför är det viktigt att dokumentera tillsammans med barnen för att få en bättre förståelse för deras bild- och formskapande. Pedagogerna påpekar även att det är viktigt att pedagoger ska vara närvarande när barnen skapar och visa intresse för deras skapande. Enligt pedagog A är barns gestaltningar i bild och form annorlunda än vuxnas. Exempelvis kan ett träd för oss vuxna se ut på ett annat sätt än de gör för barnen när de uttrycker sig i bild- och formskapande. Pedagog E menar att pedagoger inte kan tolka alltid barns bilder, då är det viktigt att ställa frågor till barnen som t.ex. vad, hur, när med mera.

Alla pedagoger anser att det inte alltid går att tolka barns bilder utan barnet i frågan är med i tolkningen. Pedagogerna menar att det är viktigt att tolka barns bilder tillsammans med barnen genom att ställa frågor för att förstå sig på deras verk.

5.2.8 Sociala samspel i bild- och formskapande

Alla intervjuade pedagoger är överens om att sociala samspel är viktigt för barnen även när de skapar. Vidare menar de att barn samtalar med varandra genom att konversera om varandras verk. Pedagogerna B, C, D och E anser att när ett barn har svårt i en aktivitet inom bild och form ska barnet få vägledning från en vuxen eller annat barn. Dessutom anser pedagogerna att under bild- och formskapande sker oftast imitation. Pedagogerna B, C, D och E berättar att barn lär sig genom att imitera varandra. Pedagog A som jobbar i förskoleklass håller inte med om detta. Hen anser att barns lärande inte utvecklas om de imiterar. Pedagog A menar vidare att man inte heller kan hindra att barnen imiterar varandra för det förekommer oavsett. Pedagog A påpekar att man kan använda sig istället av styrda aktiviteter som gör det svårt för barnen att imitera varandra. I dessa aktiviteter som de har styrt är inte det centrala att något ska se ut på ett speciellt sätt. Där kan barnen skapa fritt. Pedagog A anser även att imitation inte är något som man ska uppmuntra barnen till. Pedagog A menar att imitation växer bort så småningom och är något man ska oroa sig över.

Samtliga pedagogerna är överens om att sociala samspel är viktigt när barn skapar. De anser att sociala samspel hjälper barnen att utveckla deras lärande och i samspelet sker samtal mellan barn och barn som gör att de lär sig av varandra. Alla pedagoger utom en är överens också om att barn lär sig genom imitation.

5.2.9 Miljön för bild- och formskapande

Miljön har en viktig roll för alla intervjuade pedagogerna. Enligt dem ska det finnas mycket ljus och bra med utrymme. För att barnen ska bli inspirerade till skapande arbete ska miljön vara tillgänglig. Pedagogerna var eniga om att i en god miljö upptäcker barnen nya möjligheter till skapande och utvecklar även sin fantasi. Pedagogerna A, C och D menar att det ska finnas färger runt omkring som väcker barnens lust och intresse för bild- och formskapande. Väggarna i verksamheterna ska vara fulla med barnens egna verk och andra inspirerande bilder. Pedagog A som jobbar i förskoleklass anser att barn kan sitta var de känner för när de vill rita och måla och inte endast vid bordet utan även på golvet. På golvet kan de rita på de långa enfärgade vaxdukarna som pedagogerna kan rulla ut för barnen.

Det som alla pedagoger lyfter fram är att miljön har en viktig roll när det kommer till bild- och formskapande eftersom i en god miljö utvecklar barn sin fantasi och nya möjligheter till skapande. Pedagogerna anser vidare att det ska finnas bilder och färger i barns skapande miljö för att de ska bli inspirerade och lockade till att börja skapa inom bild och form. Dessutom menar pedagogerna att det ska vara en tillgänglig miljö och att barnen ska känna sig bekväma att få sitta och rita var de vill t.ex. sitta vid bordet eller sitta på golvet.

5.2.10 Dokumentation av bild- och formskapande

Alla pedagoger som vi intervjuade anser att dokumentation är viktig för att uppfölja barns lärande och utveckling i verksamheten. När man dokumenterar barnens bild- och formskapande kan man se barnens utveckling och individuella lärande. Pedagogerna menar att dokumentation görs genom att pedagoger sätter upp barns verk på väggen eller sätter in barnens fotografier i deras portfoliopärmar. De berättar att väggarna i verksamheternas avdelningar ska vara fulla med dokumentation på vad barnen har gjort och barnens egna förklaringar om deras verk. Detta är på grund av att pedagogerna ska få en större förståelse för vad barnen har skapat. De anser att dokumentation som hänger på väggen kan locka andra barn när de ser vad några andra barn har gjort. Pedagogerna påpekar att dokumentation ger pedagogerna ökade möjligheter att förstå barnens verk. Pedagogerna E och C tycker att dokumentationen blir pedagogisk då bild och text vävs samman och det lyfts en dialog till bilden. De talar om att dokumentation handlar om att tydliggöra barnens vardag. Det bidrar till att barnen får en god självkänsla och att den kan användas till att låta barnen själva få berätta och visa vilket är språkutvecklande.

Alla intervjuade pedagoger menar att dokumentation av bild- och formskapande är viktig för att följa upp barns lärande och individuella utveckling. Dokumentation ska hängas på verksamhetens väggar och handlar om vad barn har gjort och sagt. På det sättet får pedagogerna mer förståelse för barnens verk samt att barnen kan bli inspirerade av varandras verk. De menar att dokumentationen blir pedagogisk då man både har bild och text samt att det ges en möjlighet till en dialog om bilden. Pedagogerna anser att genom dokumentation tydliggör man barns vardag och det bidrar till att barn får bra självförtroende och uppmuntras till att berätta om sina verk för andra och på det sättet utvecklas även språket.

5.2.11 Pedagogernas syn på sin roll i bild och form

Pedagogen A, B, C, D och E håller med varandra om att pedagogernas roll är viktig för att barn ska utveckla sitt lärande i bild och form. Dessutom anser pedagogerna B och C att deras uppgift är att skapa trygghet för barnen och ge kunskap och vägleda barnen. Pedagogerna D och E menar att det är viktigt att de ger barnen det stöd de behöver samt tid för deras skapande. Vidare säger pedagogerna att man ger barnen den uppmuntran och det stöd de behöver utifrån sin kunskapsnivå. Pedagog A berättar att det är betydelsefullt att pedagoger ger barnen förkunskap och rätt material när de skapar.

Alla intervjuade pedagoger är eniga om att pedagogens roll är viktig för att barn ska utveckla sitt lärande inom bild och form. Dessutom anser några att pedagogerna att deras uppgift är att vägleda barnen och skapa trygghet. Vissa av pedagogerna menar att det är viktigt att ge barnen tid och stöd för deras skapande. En pedagog menar att det är betydelsefullt att pedagoger ger barnen rätt material och förkunskaper för barns skapande.

6. Analys

I följande avsnitt analyseras observationer och intervjuer utifrån vår valda teori och tidigare forskning.

6.1 *Analys av observation*

Den första observationen går ut på att pedagogerna har en aktivitet med barnen. I aktiviteten får barnen uttrycka sina känslor och inre verklighet utifrån fantasin med hjälp av målarfärger. Utifrån detta tolkar vi att färger hjälper barnen att gestalta sin fantasi och erfarenheter om omgivningen. Enligt Hansson (1994) är färg en nyckel till barns bildvärld. Färg hjälper barnen att uttrycka sina känslor och inre verklighet. Vidare menar författaren att känslans färg hos barnen handlar om den inre verkligheten. Barn gillar mer att måla vad de känner än händelser och saker som de ser och att bilderna de målar har oftast starka färger och former (Hansson, 1994). Detta kan man se i första observationen när barnen samtalade med pedagogen om känslan kärlek. Barnen anser att känslan kärlek har färgen rosa och röd.

Den andra observationen handlar om barns tidigare målningar om känslor under en samling. Samlingen gick ut på att barnen fick berätta i en grupp om sina målningar. Pedagogerna ställer frågor under samlingen som handlar om bildernas färger, former, innehåll och uttryck. Pedagogen ställer frågorna för att starta ett samtal med barnen så att de kan berätta mer om sina verk. Vi tolkar det att det är viktigt att pedagogerna diskuterar tillsammans med barnen i en grupp. Barnen får berätta djupare om sina bilder och det hjälper även barnen att lära känna varandra. Ahlner Malmström (1991) menar att med hjälp av samtal tränas barn att uppmärksamma bildens innehåll och uttryck. Eftersom att bild är ett budskap, ett meddelande och en språkhandling med uttryck och innehåll är samtalet mycket givande (Ahlner Malmström, 1991). Även Granberg (2001) anser att pedagogerna ska uppmuntra barnen till att berätta om sina bilder innehåll och betydelse. Författaren menar att ha samtal om barns bilder är betydelsefullt för att det utvecklar barns språk och självkänsla (Granberg, 2001).

Den tredje observationen gick ut på att barnen ska lära sig begreppsbyggnad t.ex. kort, lång, cirkel och bred med mera med att hjälpa av Play-Doh. I denna aktivitet utgick pedagogerna utifrån barnens tidigare erfarenheter och intressen. Detta tolkar vi som att barn lär sig olika

former med hjälp av sin tidigare erfarenhet och intressen. Enligt Källman (1995) ska pedagoger utgå ifrån barnens behov och intresse. Barnens behov och intressen ska vara styrande (Källman, 1995). Även Granberg (2001) anser att allt skapande ska utgå ifrån barns intressen, lek och engagemang (Granberg, 2001).

Den fjärde observationen handlar om barnens minne. Barnen fick måla det de minns utifrån skogspromenaden som de har varit på under dagen. Detta gjorde barnen genom att de fick använda sin fantasi och sedan gestalta det i bild. Barnen fick även ta del av varandras erfarenheter och kunskap för att bli inspirerade av varandra. Vår tolkning av detta är att barnen tränar upp sitt minne genom att minnas det de har sett och sedan uttrycka det med hjälp av bild. Enligt Bisquert Santiago (1982) är allt man gör i bild och form en tolkning av det man känner och ser. Det betyder att våra känslor finns alltid med i våra konstnärliga arbeten (Bisquert Santiago, 1982).

6.2 Analys av intervju

Undersökningens resultat visade att alla pedagogerna som intervjuades anser att bild- och formskapande är allt vi gör och ser samt att det finns överallt i vår vardag. De berättar att bild- och formskapande i förskolan har stor betydelse för barns utveckling och lärande. Piaget och Inhelder (1967) enligt Änggård (2006) ser barns bilder ses som ett uttryck för deras tankemässiga mognad. Framför allt är barns bilder en väg till intellektuell utveckling utifrån de möjligheter till att utforska och experimentera det som bildaktiviteterna erbjuder (Piaget och Inhelder 1967 enligt Änggård 2006). Genom resultatet i intervjuerna tolkar vi att pedagogernas syn om bild och form är ganska lika och de anser att bild finns överallt samt att bild och form är ett viktigt ämne för barns lärande. Genom bild- och formskapande uttrycker barnen sina känslor, fantasi och upplevelse i sin omvärld, anser alla intervjuade pedagogerna. Vår uppfattning av detta är att bild och form är ett hjälpmedel för barnen att uttrycka sig på många olika sätt. Detta kopplar vi till Källman (1995) som håller med om att bilden är en metod och ett sätt för barnen att uttrycka sig på för att begripa den yttre och den inre verkligheten (Källman 1995). Utifrån vår observation kan vi även se att barn använder sig mycket av sin fantasi när de uttrycker sig i bild- och formaktiviteterna. Vygotskij (1995) skriver också att barns fantasi är avgörande för hur mycket erfarenheter ett barn har. Vuxna har en rikare fantasi än vad barn har eftersom de har mer erfarenheter än barn (Vygotskij 1995). De flesta intervjuade pedagogerna var eniga om att allt

skapande som barnen gör handlar om deras fantasi och känslor. Vår tolkning av detta är att barnen använder sig både av sin fantasi och kreativitet, här kan man koppla till Vygotskij som anser att i fantasin tolkas känslor och erfarenheter eftersom fantasi är grunden av varje kreativ aktivitet (Vygotskij, 1995). Detta såg vi i en av aktiviteterna som vi observerade (observation 1) när barnen uttryckte sina känslor med hjälp av bild. Barnen målade känslor som de gillade och känslor de kunde relatera till som mest exempelvis kärlek, rädsla, glädje och ilska. Barnen samtalande även med varandra när de började måla sina känslor. Änggård (2006) håller även med att barn utvecklas på många olika sätt genom bild- och formskapande, exempelvis känslomässigt, språkligt och socialt (Änggård 2006). Att barn uttrycker sina känslor med hjälp av bild- och formskapandet samt sociala samspel är något vi håller med om. Men vi anser inte alla barn har lika lätt att uttrycka sig med bild och form framförallt barn som är funktionshindrade.

De intervjuade pedagogerna synliggör bild och form på olika sätt t.ex. genom samling, samtal, temaarbete, barns lekar och experiment. Detta innebär enligt oss att det finns många möjliga sätt att synliggöra bild och form på för barnen. Det kan kopplas till Ahlner Malmström (1991) teori om att pedagoger kan främja barns bildskapande genom samling, arbete i smågrupper och återsamling med samtal (Ahlner Malmström 1991).

Några av pedagogerna tar vidare upp att de ibland har styrda tematiska aktiviteter med barnen. Men dessa styrda aktiviteter hindrar inte barnen att få uttrycka sig hur de vill i sitt bildarbete. Utan barnen behöver bara utgå ifrån temat och sedan får de rita, måla och forma hur de vill. Pedagogerna får inte styra barns bild- och formskapande eftersom de ska njuta av att skapa och inte känna sig påtvingade eller kontrollerade. Vi tolkar det som att barnen har ett stort inflytande när de har styrda aktiviteter inom bild och form. Vilket vi anser är viktigt att barnen får vara delaktiga och bestämma tillsammans med pedagogerna även de styrda aktiviteterna. Granberg (2001) skriver att pedagoger inte får göra att barnens bildarbete blir ett självändamål eller att det blir ett objekt för verksamhetens profil. Granberg påpekar också att arbetsprocessen är målet och inte det färdiga resultatet av barnens bildarbete (Granberg 2001). Enligt pedagogerna ska barn ha rätt till friskapande aktiviteter där de själva får bestämma vad de vill skapa. Read (1953, 1956) enligt Granberg skriver även att pedagoger inte ska påverka barnet när den skapar. Vidare skriver författaren att när barn skapar uttrycker de sin inre värld (Read 1953, 1956 enligt Granberg 2001).

Samtliga pedagoger menar att det är viktigt att allt skapande ska utgå från barns lek, barns engagemang och intresse för att det ska bli en lärorikt lärande. Alla pedagoger menar att de synliggör bild och form på olika sätt exempelvis temaarbete och samlingar där de har samtal med barnen om deras verk. Detta såg vi tydligt på observationerna 1 och 3 där barnens intresse var i fokus i aktiviteterna. I dessa två aktiviteter fick barnen måla sina känslor och forma maskar med Play-Doh. Vi anser att det är viktigt att allt man gör med barnen ska utgå utifrån deras intresse för att det ska ske lärande. Även Granberg (2001) skriver att barns bild- och formskapande ska utgå från deras intresse och engagemang (Granberg 2001).

Vårt resultat av intervjuer och observationer visar att alla pedagoger lyfter fram barns intresse och lärande för bild- och formskapande och att det är viktigt för att det ska ske lärande. Detta såg vi i alla våra observationer om hur pedagogerna lyfter fram barns intresse och lärande för bild och form genom olika aktiviteter. En del av pedagogerna menar att man ska vägleda, uppmuntra och locka barnen för ämnet samt utgå från barns individualitet och kompetenser. Vi tolkar detta att det är betydelsefullt att lyfta fram barns intresse för bild och form för att det hjälper barnen att utveckla sitt lärande. Granberg menar också att pedagogernas roll är viktig när man arbetar med bild- och formskapande eftersom de kan mer än barnen (Granberg 2001).

De flesta pedagogerna är överens om att det är betydelsefullt att det finns olika sorters material. Bisquert Santiago (1982) menar att det är viktigt att material som barnen tycker om är tillgängligt och att pedagogerna ser till att barnen är med när de beställer material till verksamheten (Bisquert Santiago 1982). En av de fem pedagogerna anser att materialet ska vara anpassat efter barns intresse samt att det ska finnas synligt i verksamheten. Enligt Bisquert Santiago (1982) för att barn ska kunna skapa behöver de erbjudas material som hjälper dem att göra bilder som de själva tycker är fina (Bisquert Santiago 1982). Tre av de fem intervjuade pedagogerna visar och förklarar hur olika material ger olika uttryck och hur de ska hanteras. Detta kan vi koppla i observation 2 där pedagogen i en samling visar barnen olika sorters penslar och hur man använder de. Vi håller med pedagogerna om att det är viktigt med olika sorters material, men att man inte tar fram allt material på en gång eftersom det är viktigt att det ska vara anpassat efter barns intresse och behov.

Enligt alla pedagogerna har bild och form en stor betydelse för barns språkutveckling. Barnens språkutveckling sker genom att de samtalar med varandra om sina verk och andras. Dessutom nämns det av pedagogerna att barnen utvecklas genom de tematiska arbeten där de tränar upp sitt tal- och skriftspråk. Ahlner Malmström (1991) skriver att de yngsta barnen inte har färdigutvecklat sitt talspråk och därför är det viktigt att de får möjlighet att uttrycka sig i sina bildskapanden (Ahlner Malmström 1991).

Två av pedagogerna menar att bild- och formaktiviteter utvecklar barns språk eftersom det sker kommunikation (sociala samspel) under skapandeprocessen mellan barn och mellan barn och vuxna. En av dessa två pedagoger menar att barns språkutveckling oftast sker när de arbetar med tematiska arbeten. Medan två andra pedagoger anser att barns språkutveckling sker när de har vernissage där barnen samtalar om sina verk för varandra eller för vuxna. Detta kopplar vi till observation 2 där barnen hade samling och de samtalar om sina verk. Utifrån vår tolkning av detta kan vi se tre aspekter av pedagogerna när barns språkutveckling sker inom bild och form. Den ena är sociala samspel under skapandeprocess och den andra är tematiska aktiviteter och den tredje är att barn introducerar sina verk för varandra (vernissage). Alla tre aspekterna anser vi är viktiga att lyfta upp under bild och form för att kunna utveckla barns språkutveckling. Enligt Ahlner Malmström (1991) behöver förskolebarn använda sina bilder som språk för att utveckla ännu ett sätt att kommunicera. Vidare menar forskaren att barn i förskolan inte är fullt kompetenta när det gäller talspråk. Därför är det viktigt att de får möjligheter att utvecklas genom bildspråk dessutom är det viktigt att barns bilder tas till vara och används till samtal och tolkningar (Ahlner Malmström 1991).

En av de fem pedagogerna berättar i intervjun att i bild- och formskapande hittar barn på sitt eget språk när de gestaltar. Detta är något vi håller med om att barnen utvecklar sitt språk när de skapar inom bild och form. Det har vi erfarenheter av utifrån samtliga observationer där vi la märke till att barnen oftast samtalar med varandra eller med pedagogerna om sina verk. Men vi anser också att oavsett om barn skapar i tematiska arbeten eller har vernissage och samlingar, samtalar de med varandra och vuxna även i friskapande situationer och utvecklar därmed även sitt språk. Vår tolkning om bild och forms betydelse i barns språkutveckling är att språk har en stor roll i barns skapandeprocess eftersom det sker oftast samtal mellan barn och mellan barn och

vuxna. Ahlner Malmström (1991) påpekar också att barn i förskolan behöver använda sina bilder som språk för att utveckla ännu ett sätt att kommunicera (Ahlner Malmström 1991).

Resultatet i vår undersökning visar också att fyra av pedagogerna berättar att det kan vara svårt att tolka småbarns bilder eftersom de inte har färdigtutvecklat sitt talspråk. Det vill säga att pedagogerna har svårt att förstå vad barnen ritar speciellt de yngsta barnen. Eftersom när barn gestaltar uttrycker de sig på sitt sätt t.ex. ett träd för dem kan vara två streck. Medan för pedagogerna är ett träd mer än två streck i en bild. Pedagogerna menar att för att få en ökad förståelse för barnens verk gäller det att vara en lyhörd och närvarande pedagog och ha bild samtal med barnen om det. Vår uppfattning av detta är att ha samtal med barnen ger bättre förståelse innan man tolkar deras verk. Detta anser vi är betydelsefullt för barnet därför att det bland annat ökar barnets självförtroende och barns språkutveckling. Ahlner Malmström (1991) påpekar också att det är viktigt att man tillsammans med barnen samtalar och tolkar deras bilder. Vidare förklarar Ahlner Malmström att barns bilder har ett uttryck och innehåll som ska undersökas genom tolkning (Ahlner Malmström 1991). En av de intervjuade pedagogerna menar att det alltid går att tolka barnens verk, genom att man pratar med barnen om sina verk eftersom de vet bäst om vad de själva har gestaltat. Detta är något vi håller med, för att kunna tolka barns verk gäller det som pedagog att vara lyhörd, nyfiken och visa intresse och att man har samtal med barnen om deras verk. Ahlner Malmström (1991) påpekar också att det är viktigt att arbeta med barnens bilder genom att samtala tillsammans med barnen om deras verk. Dessutom förklarar Ahlner Malmström att man ställer frågor till barnen när man tolkar deras bilder (Ahlner Malmström 1991).

Genom resultatet av vår undersökning visar det sig att alla pedagoger är eniga om att det är viktigt med sociala samspel inom bild- och formskapandet för att barn lär sig av varandra. Detta kan vi koppla till alla våra fyra observationer där barn samspelar med varandra och med vuxna. I våra observationer kan vi se att under och efter aktiviteterna uppstod det sociala samspel genom att barnen berättade och jämförde sina verk med varandra. Detta anser vi att det gör i sin tur att barnen byter kunskap och erfarenheter med varandra. Detta kan vi koppla till Evenshaug och Hallen (2001) som beskriver Vygotskijs sociokulturella teori, där han förklarar att barn utvecklar viktiga kognitiva färdigheter i samspel med andra barn. Vidare nämner Vygotskij (enligt Evenshaug och Hallen, 2001) att en kunnig vägledare som till exempel en vuxen eller ett annat

barn, kan stimulera barn till att aktivt samspela med andra individer. Även med en kunnig vägledare kan barn få hjälp och stöd för att klara av nya uppgifter (Vygotskij enligt Evenshaug och Hallen 2001). De flesta av pedagogerna var eniga om att barn lär sig av att imitera varandra förutom en av dem. I detta fall menar pedagogerna att imitera betyder inte bara att härma varandra och göra likadant utan att man inhämtar kunskap och idéer från omvärlden. Vi tolkar detta att imitation har en viktig roll i barns lärande eftersom det hjälper barnen att ta del av andras kunskaper och erfarenheter genom samtal. Dessutom anser vi att imitation är oundvikligt bland barn. Vygotskij (enligt Evenshaug och Hallen 2001) anser att barns utveckling går från att barnen lär sig genom att samspela med varandra till att sedan kunna lära sig på egen hand. Barnen kan klara en handling på egen hand bara om den först sker i samspel med andra. Men att barn utvecklar sitt lärande genom att imitera varandra är inte något självklart för alla pedagogerna (Vygotskij enligt Evenshaug och Hallen 2001). I vårt resultat förekommer att en av pedagogerna inte anser att barn lär sig av imitation. Eftersom hen anser att barns lärande inte utvecklas om de imiterar varandra. Detta är något som vi inte kan hålla med om eftersom vi anser att imitation hjälper barnen att utveckla deras lärande. Det är viktigt att pedagoger uppmuntra barnen till att imitera varandra. Källman (1995) menar att imitera menas inte alltid att göra likadant som andra utan att inhämta idéer och kunskaper från omgivningen (Källman 1995).

Utifrån resultatet från vår undersökning var alla intervjuade pedagoger eniga om att miljön har en betydelsefull roll i förskolan. Med en god miljö blir barnen stimulerade att skapa och deras fantasi utvecklas. Detta innebär enligt oss att miljön har en avgörande roll för barns utveckling och lärande. För att det ska väcka barns intresse och locka till att skapa och utforska. Granberg (2001) hävdar att det är viktigt med en god miljö i verksamheten på grund av att den väcker intresse hos barnen (Granberg 2001). Genom resultatet uppfattar vi att pedagogernas uppgift är att skapa en god miljö för barnen. I verksamheten ska barnens omgivning vara inspirerande och locka till utforskande. Dessutom tolkar vi utifrån vårt resultat, för att barn ska inspireras till bild- och formskapandet ska pedagogerna ordna med en lugn och trygg miljö där de kan skapa i arbetsro. Att en inbjudande miljö lockar barnen att skapa anser vi tydliggörs i vårt resultat. Detta är något som även Källman (1995) påpekar att barn behöver en trygg arbetsmiljö som de kan känna igen och vet vad de ska göra (Källman 1995).

I vår studie framkommer också att alla intervjuade pedagoger dokumenterar alla aktiviteter som utförs i verksamheten, framförallt barns bild- och formskapande. De menar att dokumentation är ett verktyg som är viktigt för att kunna följa upp barns lärande och utveckling. Vi tolkar detta att dokumentation är betydelsefull för att följa barns utveckling och lärande. Vi anser att resultatet visar att dokumentation gynnar inte endast barnen utan även föräldrarna och pedagoger. Eftersom barns dokumentation inte endast finns i barns portfoliopärmar utan även uppe på väggarna i avdelningarna så stärks barns identitet. Även Granberg (2001) anser att dokumentation hjälper till att göra utvecklingen synlig för barnen, pedagogen och föräldrar (Granberg 2001). Utifrån resultatet från vår undersökning kan vi konstatera att dokumentation stärker barns självförtroende. Detta gör barnen genom att de tittar tillbaka i sina portfoliopärmar och ser vad de har gjort. Det håller även Granberg (2001) med om att det stärker barns identitet och självkännet (Granberg 2001). Resultatet anser vi tydliggör att dokumentation ger pedagogerna ökade möjligheter att förstå barns verk. Granberg (2001) menar också att dokumentation är ett verktyg som möjliggör att lyfta fram skilda processer genom att man följer barns lärande och utveckling över en längre period. Dokumentation gör också att man kan gå tillbaka och titta på hur det ser ut i nuet och hur det såg ut förut och jämföra barnets lärande och utveckling (Granberg 2001).

I våra resultat av i intervjuerna framkommer det att pedagogerna anser att deras roll är viktig för barns lärande och utveckling inom bild- och formskapande. De kan vägleda barnen genom att undervisa hur man gör bilder. Det vill säga att ge barnen förkunskap och rätt material för deras skapande. Detta innebär enligt oss att pedagogens roll har en stor betydelse för barns utveckling och lärande framförallt när de skapar. Detta är något som Granberg (2001) också lyfter upp att pedagoger ska finnas närvarande för barnen när de behöver deras stöd, uppmuntra och uppmärksamhet (Granberg 2001).

7. Egna reflektioner

Resultatet av undersökningen känns överraskande för oss, eftersom vi hade förväntat oss att det skulle förekomma stora skillnader mellan de tre verksamheterna om hur pedagogerna jobbade med ämnet bild och form. Under studien har vi lärt oss nya saker inför vårt kommande arbete som förskollärare om hur man kan jobba inom bild och form tillsammans med barn. Det var en intressant och lärorik undersökning om bild- och formskapande.

8 . Vidareforskning

Det som vore intressant och relevant att gå vidare med är att undersöka hur barn med andraspråk lär sig och utvecklas genom bild- och formskapande.

9. Slutdiskussion

Vårt syfte med den här studien har varit att undersöka betydelsen av bild och form i barns lärande samt hur pedagogerna jobbar med bild- och formskapande inom förskolan och förskoleklass. För att uppnå vårt syfte har vi genomfört en kvalitativ undersökning i form av strukturerade intervjuer med fem pedagoger och fyra observationer från två förskolor och en förskoleklass. De intervjuer vi genomförde gav oss svar på vår frågeställning, vilket är: Vad är bild- och formskapande enligt pedagogerna? Vilken betydelse har miljön för barns bild- och formskapande? Hur tolkar pedagogerna barns bild- och formskapande? Vilka material använder pedagogerna för att främja barns bild- och formskapande?

Efter avslutad undersökning och sammanhörande diskussioner visade det sig att både förskolan och förskoleklassen arbetar med ämnet bild- och formskapande på samma sätt. Ett genomgående drag hos alla pedagogerna är att bild och form har stor betydelse i barns lärande, språkutveckling och sociala samspel. Alla intervjuade pedagoger är medvetna även om att bild och form ses som ett ämne där barn kan uttrycka sin fantasi och känslor. Det framkommer också i vår studie att pedagogerna är också medvetna om att deras roll är viktig för barns lärande och utveckling i bild och form. Det förekom även i studien att miljön och material har en central roll i barns bild- och formskapande för att barnen ska bli inspirerade. I en god miljö upptäcker barnen nya möjligheter till skapande och utvecklar sin fantasi.

10. Käll- och litteraturförteckning

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red) (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*, Liber.

Ahlner Malmström, Elisabet (1991). *Är barns bilder språk?* Stockholm: Carlsson.

Bisquert Santiago, Adriana (1982). *Bild och form: om barns utveckling genom fritt skapande*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Evenshaug, Oddbjørn & Hallen, Dag (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Fagerlund, Birgitta & Moqvist, Lillemor (2010). *Låt barnen skapa: språkutveckling genom bilder*. 1. uppl. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Granberg, Ann (2001). *Småbarns bild- och formskapande: lek med former, färger och linjer*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Hansson, Sigrid (1994). *Ordets bild och bildens bild*. Stockholm: ABF.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Källman, Göran (1995). *Barnens målarskola*. Stockholm: FoU-byrån, Socialtjänsten.

Løkken, Gunvor & Søbstad, Frode (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Läroplan för förskolan: Lpfö 98. (1998). Stockholm: Utbildningsdepartementet Regeringskansliet.

Stukat, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. Forskningsetiska principer. (Elektronisk) Tillgänglig: <
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> > (13-12-24).

Vygotskij, Lev Semenovič (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Änggård, Eva (2006). *Barn skapar bilder i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Intervjufrågor

1. Vad innebär bild och form för dig (förskollärare)?
2. Hur synliggör ni bild- och formskapande för barn i förskolan/förskoleklass?
3. Hur arbetar ni med bild- och formskapande i förskolan/förskoleklass?
4. Hur lyfter ni fram barns intresse för bild och form?
5. Vilka material använder ni för bild och form?
6. Vilken betydelse har bild och form i er verksamhet?
7. Hur stort är barns intresse för bild och form i er verksamhet?
8. På vilket sätt är bild och form viktigt för barns språkutveckling?
9. Hur uttrycker barn sig genom bild och form?
10. Hur skiljer sig barns och vuxnas syn på bild- och formskapande?
11. Hur ska miljön se ut för att främja barns bild- och formskapande?
12. Hur arbetar ni med sociala samspel i bild- och formskapande?